

A KÖLTŐ KÉPE A KEDVES SZÍVÉBEN

KOMÁROMI JÓZSEF SÁNDOR

1.

Mennyit ér egy ember?

Semmivel se többet, mint amennyi hasznot tud hajtani.

S meddig ér valamit?

Csak addig, amíg hasznára lehet másoknak.

A jónak örökké jónak kell maradni, mert elég egyetlen kemény pillantás, hogy elfeledtessen minden korábbi jószágot. Az okos elrontja jó hírét első sikertelen tétével. A hős is csak addig az, amíg másokért csatázik.

Mihelyst nem lehet mögé bújni, máris elfeledték minden hősiességét.

2.

A bácskai írók alig kilenc esztendővel halála után szinte teljesen elfeledtek vezérükről, Szenteleky Kornélról. Halálának tavalyi évfordulóján már nem jöttek össze leróni kegyeletüket. Még a gyászistentisztelet is elmaradt. Pedig Szenteleky neve volt nem is olyan régen a zászló, amely alatt a bácskai írók hazát kérhettek. S Szentelekynek köszönheti majd valamennyi, hogy ma írónak ismerik.

De Szenteleky nincs többé, nem segíthet senkinek. Már nem is okvetlenül fontos rá hivatkozni, hogy egy-egy író szóhoz juthasson.

Hát elfeledték. Ha mégis hallani nevét itt-ott, ez csak egyik-másik mellőzött író siránkozása. Olyanoké, akik Szenteleky nélkül ma se tudnak boldogulni.

Elfeledték, még kiválasztottait is félretolták. Újabb emberek kerültek a felszínre. Újabbak, akik a maguk életét akarják élni, mindentől függetlenül. egy nagy név súlya, árnyéka nélkül.

3.

Mindebben nincs semmi csodálatos. Az élet törvényei kíméletlenek. A csodálatos az, ha valaki minden kényszerítő körülmény, ok nélkül megőrzi egy halott emlékét s úgy csügg fakuló fényképeken, mintha ma is meglenne azok élő mása.

Van valaki, aki ma is így őrizgeti, dédelgeti, babusgatja Szenteleky emlékét. Mappákban őrzi a költő minden írását, folyton kiadásukra gondol. Élő kép szívében ma is a költő, elég hozzányúlnia valamelyik hátramaradt dologához, hogy száz emlék támadjon föl benne.

Ez Szenteleky özvegye.

Kivétel, amely megerősíti a szabályt. Annyi ideig és olyan erősen élt a költő bűvkörében, hogy ma sem szabadulhat a varázstól.

Haszna semmi nincs ebből, oka sincs rá. Inkább sebei vannak. Újra férjhez is ment, zavartalan boldogságban éli második házassága csendes napjait. Lassan-lassan feled magyarul is, mert német származású.

Csak a bűvölet maradt szívében kitörölhetetlenül.

4.

Egy havas vasárnap délután egészen a késő esti órákig beszélgettünk Szentelekyről. Most megkísérlem iderajzolni a költő képét úgy, ahogyan hitvесе szívében ma is él.

– Mikor Szivácra kerültem tanítónőnek, bemutattak Sztankovicsnak, a községi orvosnak, akit alig egy héttel előbb neveztek ki ide. Ez a körülmény, hogy csaknem egy időben vetett bennünket a sors ebbe a sáros, poros, szerb többségű faluba, nyomban bizonyos összetartozás érzését ébresztette fel bennem.

– De persze akkor én még fiatal lány voltam s csak mulattam a többivel együtt a doktoron. Az örökké szomorú, félszeg orvoson nevtünk. Még azon is, hogy mindig sálat csavart a nyaka köré. „Úgy látszik torokfájós” – kuncogtunk. „No, micsoda doktor, ha még a saját baját se tudja kikúrálni . . .”

– Azonban, legyünk őszinték, mindez inkább csak afféle kedveskedő csúfolódás volt. Csinos fiú volt az orvos és mindnyájunknak tetszett.

– Csakhamar kiderült az is, hogy a doktor nem is olyan nevetni való. A műkedvelő zenekar lelke lett, maga is zongorázott, vagy dobolt. Megindult a magyar szellemi élet egy szerb falu közepén, kisebbségi sorsban. Azután műkedvelő színésztársaságot hozott össze, maga is fellépett. Fellépett? Ő írta a darabot is. S micsoda siker volt! Hatszor is el kellett játszani egyiket-másikat.

– Ekkor kezdtem tisztelni a költőt.

5.

– Én is részt vettem a műkedvelősdiben, sokat voltunk együtt. A doktor félszegen közeledett. Alig voltak szavai. Társaságban, mások jelenlétében inkább hallgatott. Milyen volt, ha négy szemközt maradtunk? Akkor nem lehetett szóhoz jutni tőle!

– De ez csak később kezdődött, mégpedig Szentelekyre roppant jellemző módon.

– Néhány napra Verbászra utaztam. Ekkor levelet írt. A levelet nem kaptam meg. Mikor visszautaztam, s ezután is pár hónappal, tánc közben szóvá tette, miért nem válaszoltam levelére? Milyen levélre? – csodálkoztam. Egész felvidult, hogy csak azért nem kapott választ, mert a levél elkallódott. S iszonyú zavarban elmondta, hogy a levélben vallomás volt. Így kezdődött összetartozásunk.

– Jaj, persze, hogy rossz táncos volt. Szívácson tanult meg táncolni is, Pesten egész jól elvult enélkül.

6.

– Egyszer haragosan újságolta, hogy a szabadkai *Napló*ban minden megkérdése nélkül közölték egyik elbeszélését. Valamelyik pesti újságból vágják ki a novellát. Persze, nem is sejtették, hogy az a Szenteleky Kornél, aki Kiss Józsefről cikkezett s a *Hét* egyik legkedvesebb munkatársa volt, ma községi orvos Szívácson.

– Megkérdéztem, miért ír Szenteleky álnéven? Elgondolkozott s azt felelte, magyar író ne használjon idegen hangzású nevet. De mindenképpen azért is, mert professzorai rossz néven vették volna, ha megtudják, hogy egy orvostanhallgató olyan hiábavalóságokra pazarolja idejét, mint az irodalom. A tanárok már ilyenek. Mindig azt kárhozzatják tanítványaikban, ami éppen a legkiválóbb bennük.

– Szóval megharagudott, vonatra ült, s felutazott Szabadkára. Egyenesen a *Napló* szerkesztősége felé vette útját, hogy felelősségre vonja a szerkesztőt.

– Nagy jó kedvvel tért haza. Lelkesen mesélte, mint ismerkedett meg Dettre János felelős szerkesztővel, s miképpen ígérte meg végül is, hogy a jövőben állandóan ír majd a *Napló*nak.

– Írt is, és így figyeltek fel Szentelekyre a Délvidéken, s így lett később az irodalmi mozgalmak irányítója.

7.

– Nagyon szépen keresett. De nem az irodalommal . . . Jó orvos volt, beteget rajongtak érte, s mindig sok betege volt. Csakhogy amit keresett, az el is fogott mindig.

– Édesanyja szeretett nagy házat vinni, így szokta meg fiatalabb korából. Vendégeik ugyan alig voltak, mert Kornél nem szerette a nagy társaságot. Egyedül szeretett lenni, nagyobb társaságot alig bírt el. Igen, ha irodalomról volt szó, műkedvelésről, zenekarról – ez más kérdés volt. De összeülni, szót csépelni, lopni az időt, nem, ehhez semmi kedve nem volt.

– Sokat utazott, sok pénzébe is került. Előadásokat tartott mindenfelé, írói megbeszélésekre is eljárt. A külföldön is csaknem minden évben megfordult. Párizsba kétszer is ellátogatott, megnézte Itáliát és egészen Egyiptomig elkerült. Útjairól nagy lelkesedéssel tért haza, nem győzte elmesélni élményeit. Csak az egyiptomi út után jött vissza kedvetlenül.

– Egyiptomban egészségére keresett enyhülést. De a roppant út, amely alig tartott hat hétig, jobban megviselte, mint amennyi haszna lehetett belőle.

8.

– Kornél súlyos beteg volt. Nemcsak a tüdővész sorvasztotta, de a cukorbetegség is.

– Még fiatal medikusként, alig tizenkilenc éves korában megtalálta szervezetében a cukorbetegséget. Akkoriban az orvostudomány alig tudott valamit tenni ez ellen a betegség ellen. Tizenkilenc éves kora óta állandóan farkasszemet nézett a halállal. Már akkor úgy érezte, nem sokáig.

– Egy időben nekem is bajom volt a tüdőmmel. Úgy éltünk egymás mellett, mint két halálraítélt. Szomorú lemondással beszéltünk az életről, amelyet úgy szerettünk és tárgyilagosan, orvosi szakavatottsággal állapítottuk meg, hogy legfeljebb hónapjaink lehetnek.

– De mindketten jobban lettünk. Kornél életkedvét is visszanyerte egy időre, újra tervezett, előlről kezdte a műkedvelést és könyvön dolgozott. Ekkor már az irodalmi mozgalmak vezére volt, s rengeteg levelet küldött szét. Különösen fiatal írókkal beszélte meg szívesen a kérdéseket.

9.

– Ha nagyon felbosszantották, csak mérgelődött és hallgatott. Soha senkivel nem kiabált. Lenyelte haragját.

– Egyszer annyira megharagudott az egyik szíváci úrra, hogy nem bírta annyiban hagyni a dolgot. Mérgében leült, és levélben mondta meg neki véleményét. A levelet postán küldte el – a harmadik utcában lakó haragosnak.

– Tudod – magyarázta nekem – én nem bírok senkivel vitatkozni. Kiabálni mindenki jobban tud nálam. Itt okvetlenül alulmaradok. De ha tollat veszek a kezembe, akkor én vagyok fölényben.

10.

- Első párizsi útja esztendejében volt az első tüdővérzése.
- Leverten érkezett haza. Most nem lelkesedett, nem mesélt útjáról. Hallgatott, komor gondolataival vívódott. Ismét úrrá lett rajta a halálfélelem. De ez talán nem is jó szó. Inkább afféle öntudatos szembenézés volt ez a halállal. Mint mikor valakit halálra ítélnék, s noha nagyon szeretne élni, mégse kér kegyelmet, csak összeszorítja fogát és sápadtan, némán indul el a vesztőhely felé.
- Kezelőorvosa se volt soha. Tudta, hogy egyetlen orvos se segíthet rajta.
- A legutolsó időben befeküdt az egyik pesti szanatóriumba. Ide is csak azért, hogy pihenését semmi se zavarja. De csakhamar hazavágyott. „Minden hiába” – mondta, amikor hazajött.
- Ekkor már nagyon rosszul volt. Állandóan magas láz gyötörte s köhögési rohamok kínozták. Az utolsó héten leesett a láz. Nem is izzadt, a köhögés is elmaradt.
- Látod – biztattam – minden jóra fordul.
- Igen – mosolygott – most már nem tart soká. Tudom, mi ez. A szervezet ellenállóképessége megszűnt. Még csak néhány napom van . . .

11.

- Most már semmi sem érdekelte. Ha említettem, össze kellene keresgélni írásait, csak fáradtan legyintett.
- Hagyd – mondta.
- Látogatókat se fogadott. Senkit. Megtörtént, hogy eljött Szivácra valamelyik író. Beszélni szeretett volna vele még egyszer, utoljára.
- Küldjétek el – intett.
- Arra gondoltam ilyenkor, talán megbánta a szerepet, amelyet elvállalt. Úgy érezhette, az írók maguk sem értékelték önfeláldozását. Mert önfeláldozás volt. Ahelyett, hogy maga írt volna, levelezett mások boldogulásáért. Szerkesztő lett s nem tudott alkotni. Eleinte szívesen tette, később úgy érezte, nem volt érdemes.
- Csak a zenét szerette még. Ha megkérdeztem, mit kívánna? – mindig ugyanazt mondta:
- Kapcsold be a rádiót. Keress valami jó zenét . . .

12.

- Negyvenéves korában halt meg. Néhány könyv maradt utána és kötetekre való, különböző lapokban szétszórt, könyvbe kívánczó írások. Alig tudtam összegyűjteni ezeket.
- Igazi nagy műre nem futotta idejéből. Szeretném azonban legalább elbeszéléseit és útirajzait könyvben látni. Még nem mondtam le erről.

– Sokszor említette egyik íróársát, akit a *Hét* szerkesztőségében kevésbé tehetségesnek tartottak, mint őt. De ez Pesten maradt s híres író lett. Ő hazajött a Bácskába, a kisebbségi írók gyámolítójának.

– Most lassan elfelejtik. Sokat gondolkoztam ezen. Meg is nyugodtam ebben a gondolatban. Nem az a lényeges, mennyire hálás Szentelekynek az utókor. De az, munkája mit jelentett.

– S ezt, munkája bélyegét, az egész délvidéki magyar irodalom homlokán viseli ma is.

Megjelent a Zilahy Lajos szerkesztette Hídban, 1942. január 20-án

a hősöknek,
a diákoknak,
a napnyugárnak,
a megértőknek –
Senteleky Kornél

Szenteleky Kornél dedikációja az Úgy fáj az élet című kötetben